

Česko-lužický věstník

číslo 2 / únor 2015

ročník XXV

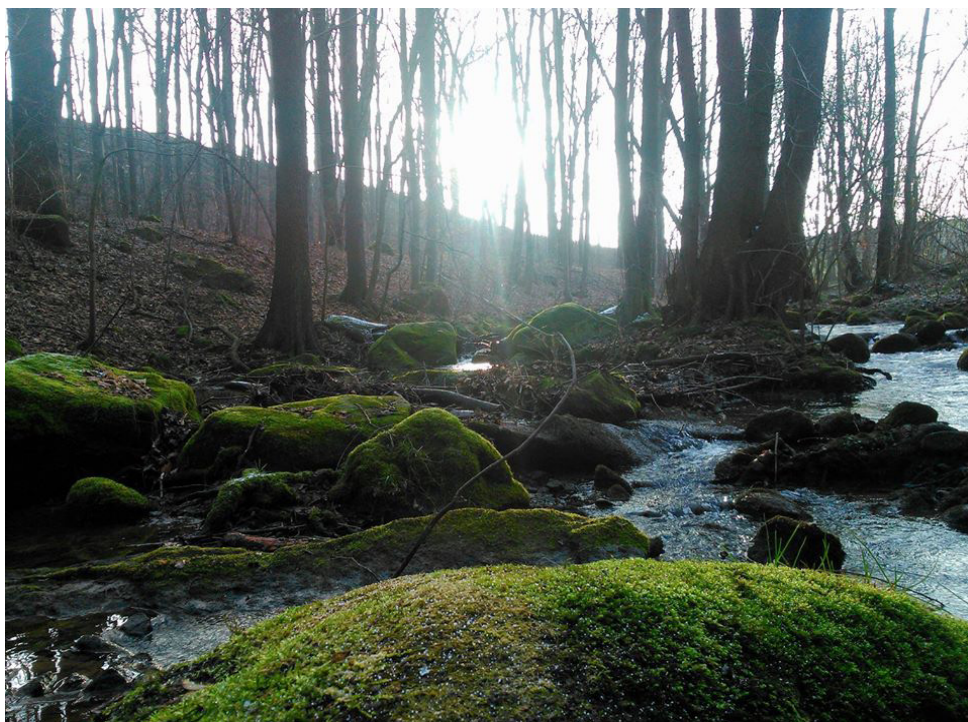
Mad-Lenka

Pšerada

Ja som pytała dowěru.
Ty sy pytał rěšarku.
Ja som pytała zgromadnosć.
Ty sy pytał kucharku.
Ja som pytała spuščobnosć.
Ty sy pytał gjartnarku.
Ja som pytała wjasołosc.
Ty sy pytał nygarku.
Ja som pytała zwěrnosć.
Ty jan sy pytał šělnosć.
Ja som pytała wólažcenje.
Ty sy pytał rozdroscenje.
Som pytała bliskosć.
Žněła som niskosć.
Som pytała pšijašela.
Była jo pšerada!

Zrada

Hledala jsem důvěru.
Ty jsi hledal metařku.
Hledala jsem společnost.
Ty jsi hledal kuchařku.
Hledala jsem jistotu.
Ty jsi hledal kopáčku.
Hledala jsem srdečnost.
Ty jsi hledal kývačku.
Hledala jsem i věrnost.
Ty jsi hledal tělesnost.
Hledala jsem úlevu.
Ty jsi hledal zábavu.
Hledala jsem blízkost.
Sklidila jsem nízkost.
Hledala jsem druhu.
A byla to zrada!

*Z dolnolužického originálu
přeložila Zuzana Bláhová Sklenářová.*

Foto Marko Rab.

Z DOMOVA

► V sobotu 24. ledna 2015 se v Lužickém semináři konalo **odpoledne věnované lužickosrbským pohádkám**. Jaroslav Otčenášek představil nově vydanou knihu *Lidové pohádky Lužických Srbů v podání současných lužickosrbských autorů* v překladu Jiřího Mudry a pohovořil o podobnostech lidových pohádek lužickosrbských, českých a polských. Zahájena byla také výstava obrazů Zuzany Štancelové, které autorka vytvořila jako ilustrace do představované knihy. Výstava je k vidění v Lužickém semináři v průběhu jara. Tereza Valášková pak hovořila o lužickosrbských lidových motivech v umělých pohádkách. Příjemným zpestřením bylo čtení ukázek z pohádek v češtině, němčině a především hornolužické srbštině, čehož se ujala babička T. Valáškové, Hilža Bartáková, rozená Barčec.

red

Pohádkové odpoledne v Lužickém semináři. Foto rack.

Z HORNÍ LUŽICE

► (SN 29. 12.) Jako zvláštní vánoční dar mohli diváci v budyšinském kostele vyslechnout **provedení oratoria Zima od Korly Awgusta Kocora a Handrije Zejlera**. Po třech letech tak sbor a orchestr Lužickosrbského lidového uměleckého souboru společně se sborem Meja pod taktovkou Gabriela Doná opět představil klasickou lužickosrbskou tvorbu.

► (SN 29. 12.) Více než 400 mladších i starších diváků se **zúčastnilo koncertu mladých lužickosrbských skupin Wusmuž a JANKA-HANKA v sále v Haslowě**. Příznivci rockové skupiny JANKAHANKA tak mohli se skupinou oslavit vydání prvního CD s názvem *Zbožo* (Štěstí). Neobyčejný lužickosrbský večer byl úspěšný, mnozí diváci si CD hned na koncertě koupili a po skončení si ho nechali od kapely podepsat.

► (SN 5. 1.) Již tradičně připravil chróscický církevní pěvecký sbor na první neděli nového roku **vánoční koncert**. Pod vedením Bernadetty Hencyny vystoupilo asi 40 zpěváků společně s malým orchestrem a několika sólisty. V radworském hostinci se konal vánoční koncert sboru Meja, doprovázeli jej Rafaela Wićazowa a Marko Wjeńka na saxofon.

► (SN 12. 1.) **S heslem „Budyšin wostanje pisany“** (Budyšin zůstane pestrý) proudilo v sobotu odpoledne téměř tisíc lidí Budyšinem. V čele průvodu šli místní politici. Přidaly se i mnohé rodiny s dětmi. Dorazili také Lužičtí Srbové ze vsí. Pochod byl zaměřen proti azylové politice strany Právce založené v roce 2012 a aby tak zdůraznili svůj hlas pro otevřenost a toleranci.

► (SN 19. 1.) V chróscickém sále „Jednota“ představil Lužickosrbský lidový umělecký soubor (Serbski ludowy ansambl) svůj letošní program k tradičnímu lužickosrbskému svátku, tzv. **ptačí svatbě, pod názvem Circus maximus sorabicus**. Na dvojí premiéru (odpolední a večerní) dorazilo přibližně 400 diváků. Představení bylo celé laděno v modro-červenobílých barvách.

► (SN 26. 1.) V opraveném sále u Brězanů v Nuknici se pod vedením Michała Cyže konal už **17. ročník recesistické akce mladých „Jolka swjedzeń“** (více viz v článku V. Kouby, ČLV XX/3/2010, str. 23 – pozn. red.). Kulowem zase táhl ptačí svatební průvod základní školy „Krabat“ v rámci oslav ptačí svatby. Tradiční zvyky dodržely také děti malešecké školky, jejich program navštívilo více než 150 hostů.

► (SN 27. 1.) **Ve Slepém oslavili deset let německo-lužickosrbského vyučování**. V současnosti se dvojjazyčné výuky účastní 89 žáků, což je třetina celkového počtu.

► (SR 29. 1.) **Loni byl obnoven Kruh lužickosrbských spisovatelů**. Letošního 28. ledna uspořádal v budyšinské restauraci Wjebik diskusi nad novou knihou nakladatelství Domowina *Hodownikowanje* [Prosincování]. Od této antologie dětské literatury se pak debata přesunula k současnému stavu lužickosrbské literatury. Cílem spolku je vytvořit fórum pro lužickosrbské autory.

Z DOLNÍ LUŽICE

► (NC 24. 12.) **Bakterie pomohou vyčistit Sprěvu**. Její voda je kvůli těžbě uhlí hnědá: zbarvují ji sloučeniny železa rozpuštěné ve vodě, která se odčerpává z dolů. Kvůli zvýšené koncentraci železa a síry pak vymírají vodní rostliny, ryby a drobní vodní živočichové. Braniborsko i Sasko již do čištění investovaly nemalé prostředky. Situaci by mohly změnit vybrané bakterie, které budou pilotně nasazeny ve Sprjewiném Dole (Spreetal), obci ležící těsně vedle kombinátu Schwarze Pumpe/Černa pumpa. Nasazení těchto bakterií v rámci projektu společnosti LMBV, s. r. o., která je plně ve vlastnictví státu a specializuje se na sanace a rekultivace, vyvolalo vlnu euforie. Aktivisté ze sdružení Čistá Sprěva kontrují a uvádějí, že nasazením

bakterií nedojde k výraznějšímu zlepšení. (Více např. na <http://www.lmbv.de/index.php/Nachrichtenleser/items/gewaesserguete-der-spree-minister-gerber-sieht-verockerung-der-spree-zurueckgedraengt.html>, <http://www.morgenpost.de/berlin-aktuell/article123583285/Winzige-Lebewesen-sollen-die-braune-Spree-saeubern.html>.)

► (NC 31. 12.) **Dolnolužickosrbské gymnázium přivítalo 860 žáků základních škol**. Řada z nich přišla ze škol s lužickosrbskou výukou a s metodou Witaj. Průvodci z řad studentů, oblečení do lužickosrbských krojů, jim představili školu a lužickosrbské tradice.

► (NC 7. 1.) Lužickosrbský lidový umělecký soubor (**Serbski ludowy ansambl**) **připravil představení k ptačí svatbě**. Pod názvem Cirkus Cybulinka vystoupil v Zemském divadle v Chotěbuzi. Po vzoru cirkusu zde herci, klauni a tanečníci převlečení za ptáky ztvárnili známou tradiční látku. Ptačí svatba je připravena ve dvou verzích – pro děti a pro dospělé.

► (NC 14. 1.) **Příznivci filmového festivalu LAUSITZiale založili sdružení na jeho podporu**. Předsedou LAUSITZiale e. V. byl zvolen Holger Fahrland. Sdružení se chce zaměřit na regionální identitu Lužičanů v Braniborsku i Sasku. Podle členů LAUSITZiale by se měl festival zaměřit na kulturu, industrializaci a deindustrializaci, rekultivaci a soužití více kultur.

► (NC 21. 1.) **Bórkowky přijmou syrské uprchlíky**. Začátkem roku by jich mělo být 28, dalších 46 přibude v druhé půlce roku. Petra Krawcowa z bórkowského obecního úřadu uvedla, že by uprchlíci měli být ubytováni v přirozených podmínkách, nikoliv „na jedné hromadě“. K dispozici dostanou byty rozmístěné na území obce.

► (SN 26. 1., 2. 2.) **Došlo k personálním změnám ve vedení Domowiny**. Od 1. února je novým zastupujícím jednatelem sedmadvacetiletý Dolnolužický Srb Marcus Końcař, členem předsednictva se stal William Janhoefer a Marcel Braumann, známý také jako lužickosrbský bloger Piwarc. Końcař převzal organizaci Domowiny v Dolní Lužici po dlouholetém jednatelem Haraldu Końcakovi. Nejdůležitějším úkolem do budoucna je získání mladých lidí v úzké spolupráci s místními spolky, zároveň chce klást důraz na systematické využívání lužické srbštiny.

ZE SASKA

► (SR 20. 1., 21. 1., 12. 2.) **Lužickosrbsští zástupci se setkali se saskou ministryní školství Brunhild Kurthovou**. Tématy diskuse bylo právní ukotvení dvojjazyčného vyučování, získávání budoucích lužickosrbských učitelů a vznik elektronických učebnic. Předseda Domowiny Dawid Statnik následně 11. února navštívil sas-

kou ministryni kultury Evu-Mariu Stangovou. Tématem byla rovněž podpora lužické srbštiny, dále budoucnost Lužickosrbského ústavu a nová smlouva o financování lužickosrbské nadace.

► (SN 4. 2.) Historik Timo Meškank a saský zemský zmocněnec pro materiály Státní bezpečnosti (Stasi) Lutz Rathenow v Lipsku představili německé vydání Meškankovy knihy **Kultura ve službách totalitního režimu**, která vyšla lužickosrbsky v nakladatelství Domowina již roku 2011. Německý název zní *Instrumentalisierung einer Kultur - Zur Situation bei den Sorben 1948-1989* [Instrumentalisace jedné kultury – K situaci Lužických Srbů v letech 1948–1989], přeložil ji Manfred Thiemann a vydala opět Domowina v roce 2014.

► (SR 6. 2.) Svobodný stát **Sasko letos plánuje přidat lužickosrbské nadaci čtvrt milionu eur**. Peníze budou vázány na využití pro digitální média.

ZE SVĚTA

► (SR 23. 1., 26. 1.) **Zástupci Krabatova spolku navštívili rodný kraj chorvatského šlechtice Janka Šajatoviče** (Krabata) – Žumberak nedaleko Záhřebu (pozn. red.: o první lužickosrbské návštěvě jsme vás informovali v ČLV 9/2014). Uskutečnilo se sympozium o Krabatovi. Do budoucna se uvažuje o posílení styků, např. o výměně regionálních výrobků, jako je (Krabatovo) lužické pivo a chorvatské víno. Na konci letošního července zde poprvé proběhne krabatovské

slavnosti. Chorvatská strana o spolupráci jeví velký zájem, zejména Krabatovi krajané a příbuzní ze Žumberka; kvalitní chorvatský dokument o Krabatovi s diskusí je přístupný např. na <http://uskok-sosice.hr/zumberacki-plemic-sajatovic/>. Z kulturně historických důvodů se v chorvatských zprávách bohužel často opomíjí lužickosrbská stránka věci.

račk, zbs

Ze Serbských Nowin podává Jitka Rybolová, z Nowého Casniku Josef Blažek, ze Serbského rozhlasu Radek Čermák.

TÉMA

Žitavská postní plátna v pozdním středověku a během reformace

Petr Hrachovec

Velké postní plátno. Foto René E. Pech, všechny fotografie otištěny se svolením ředitele Žitavského muzea, dr. Maria Winzeler, další naleznete na <http://www.zittau.eu/fastentuecher/index.htm>.

Pozoruhodnou památkou Horní Lužice, která přitahuje návštěvníky z Německa, České republiky i řady dalších zemí, jsou dvě žitavská postní plátna z 15. a 16. století, určená zřejmě pro městský farní kostel sv. Jana. Podobných pláten se zachovalo v Evropě velmi málo – v České republice žádné –, i proto jsou žitavské exempláře nesmírně cenné. Poté, co se obě plátna přestala před rokem 1700 liturgicky používat, upadla rychle v zapomenutí, což je zřejmě uchránilo od zničení při požáru města Žitavy roku 1757, kdy kostel kompletně (až na sakristii) vyhořel. Velké postní plátno bylo dokonce objeveno až roku 1840.

Malé postní plátno, trvale vystavené od roku 2005 v budově Kulturně historického muzea v Žitavě v bývalém františkánském klášteře, přežilo zlomová léta 20. století bez větších škod. I tak se na konci 20. století dočkalo restaurování ve specializované dílně Abeggovské nadace (*Abegg-Stiftung*) v Riggisbergu ve Švýcarsku, kde bylo opraveno i mnohem poničenější Velké postní plátno. To totiž – rozřezané na čtyři kusy – posloužilo roku 1945 vojákům Rudé armády jako stěna provizorní sauny. Z logických (ideologických) důvodů je pak úřady Německé demokratické republiky nedaly opravit. To bylo možné až po sjednocení Německa v devadesátých letech minulého století. Od roku 1999 je toto plátno trvale vystaveno v kostele sv. Kříže

(*Kreuzkirche*) v Žitavě, který funguje jako výstavní a koncertní síň. Bez nadsázky lze říci, že restaurování a vystavení žitavských postních pláten v devadesátých letech 20. století, jež je zásluhou především tehdejšího ředitele zdejších městských muzeí Volkera Dudecka, výrazně oživilo „turistický průmysl“ v tomto pohraničním městě. Obě žitavská postní plátna se stala nejen charakteristickým znakem města Žitavy, jež se samo označuje jako „město postních pláten“ (*Stadt der Fastentücher*), nýbrž představují – vedle zhořeleckého areálu Božího hrobu, pokladů budyšínské kapituly, kláštera Mariiny Hvězdy (*Mariensterne*) a oltářních retáblů z františkánského kláštera v Kamenci – rovněž i nejvýznamnější středověké a raně novověké sakrální památky celého hornolužického regionu.

Postní plátna (*Fastentücher*), zvaná též hladová (*Hungertücher*), zakrývající nejčastěji od tzv. Popeleční (Škaredé) středy až do Sazometné středy v pašijovém týdnu před Zeleným čtvrtkem hlavní oltář nebo celý chór kostela, se v Evropě poprvé objevila kolem roku 1000. Později začaly být na tato původně prázdná

Kostelík sv. Kříže, kde je vystaveno velké postní plátno. Foto Jan Zdichynec.

plátna vyšívány či malovány výjevy s křesťanskou tema-tikou. Na konci středověku se toto paramentum vyskytovalo v kostelích střední Evropy již běžně. V Žitavě bylo první, tzv. Velké postní plátno (8,2 x 6,8 m), fundováno jinak neznámým obchodníkem s kořením Jakubem Gürtlerem roku 1472. Na borduře plátna jsou kromě atributů čtyř evangelistů a vyobrazení donátora i značky Českého království, města Žitavy a v Žitavě

Jedno z polí velkého postního plátna Foto Christoph v. Virág, fotografie otištěna se svolením ředitele Žitavského muzea, dr. Maria Winzlera.

byla koncem středověku velmi rozšířena. Podle Rudolfa Suntrupa mohli ale komplikované výpovědi ikonografických programů těchto pláten plně pochopit jen duchovní, takže jejich obsah mohl být laikům vysvětlen jen skrze kázání a katechezi, ačkoli bylo každé z polí Velkého žitavského postního plátna opatřeno německými verši.² Ty řadí toto plátno do kontextu tzv. poučných obrazů (*lehrhafte Bildtafeln*), sloužících popularizaci křesťanského učení formou jednoduchých, snadno zapamatovatelných obrázků, doplněných o vysvětlující text, často v lidovém jazyce a rýmech. Od jiných pozdně středověkých „poučných obrazů“ se žitavské plátno odlišovalo svým důrazem na biblické historie; ty podle Ruth Slenczkové nebyly pro tento ikonografický typ obvyklé, přispělo to však k jeho snazšímu přijetí ze strany protestantů, neboť toto plátno bylo v Žitavě vyvěšováno až do roku 1672.³

Snímání postních pláten ve středu v tzv. Svatém týdnu se často odehrávalo v rámci pašijových her (aluze na roztržení chrámové opony v jeruzalémském chrámu). Konaly se tyto hry i v Žitavě? Pro kladnou odpověď mluví již existence Božího hrobu v žitavském farním kostele, ačkoli se nedochovala žádná stopa po soše Krista v Božím hrobě.⁴ V útech žitavského farního kostela se mj. dochovaly i zmínky o tzv. otvoru do nebe (*Himmelsloch*), „díře“ v klenbě kostela, jíž byly o svátku Nanebevstoupení Páně

tehdy sídlícího světícího biskupa gardarského Jana s datem 1472.¹ Toto plátno náleží k tzv. políčkovému typu (*Feldertyp*), protože obsahuje v 90 polích biblické a apokryfní historie (po 45 scénách ze Starého a Nového zákona). S t a r o z á k o n n í scény plnily roli tzv. prefigurací (p r a v z o r ů) Kristova života. Žitavské plátno z roku 1472 je tak velice působivým dokladem pašijové zbožnosti, která

a Nanebevzetí Panny Marie vytahovány sochy Krista a Panny Marie jakoby do nebe. Žitavský otvor do nebe však zřejmě sloužil k teatrálním bohoslužbám i o letnicích, a to pro znázornění seslání Ducha svatého, kdy byly z klenby farního kostela kromě obligátní holubice spouštěny jakoby z nebe i květy a zelené výhonky (*Maien*).

Reformace, která v Žitavě převládla během dvacátých let 16. století, neznamenala žádnou cézuru ve vyvěšování Velkého žitavského postního plátna, jež je tak velice zajímavým dokladem tzv. uchovávací síly luteránství (*bewahrende Kraft des Luthertums*). Luteráni doby konfesionální si byli stále více vědomi nejen značného symbolického významu předreformačního sakrálního umění i výzdoby, ale v mnohém ohledu i liturgie, protože obojí jim sloužilo k vymezení se vůči „ikonoklastickým“ (obrazoboreckým) kalvinistům i vůči katolické „idololatrii“ (modlářství). Není proto náhodou, že ve střední Evropě nalezneme zdaleka nejvíc dochované předreformační výzdoby právě v luteránských chrámech, a ne v interiérech katolických

Malé postní plátno. Foto otištěno se svolením ředitele Žitavského muzea, dr. Maria Winzlera.

¹ K tzv. Velkému postnímu plátnu vyšla od devadesátých let 20. století početná literatura včetně jeho edice; zde srov. i řadu článků o počátcích postních pláten v evropských kostelích, materiálech, z nichž bývala zhotovena, a technice jejich maleb či výšivek. Ve výběru zmiňme alespoň: Dudeck, Volker (ed.), *Das Grosse Zittauer Fastentuch*. Hy schaffte hymel vnd erde got, Bad Muskau 1997; Damzog, Dietmar (ed.), *525 Jahre Großes Zittauer Fastentuch – und wie weiter?* Internationales wissenschaftliches Symposium Althörnitz 3. und 4. Mai, Görlitz/Zittau 2000, 1997 [Mitteilungen des Zittauer Geschichts- und Museumsvereins (dále MZGMV) 27]; Kreuzkirche und Fastentuch, Görlitz/Zittau 2002 [Zittauer Geschichtsblätter (dále ZG) Sonderheft 1, 2002]; *Die Zittauer Fastentücher*, Zittau/Görlitz 2009 (ZG 38); kriticky k této „žitavské“ literatuře: Bünz, Enno, Ein Zeugnis spätmittelalterlicher Frömmigkeit aus der Oberlausitz. Neue Forschungen zum Großen Zittauer Fastentuch, in: *Neues Archiv für sächsisches Geschichte* 72 (2001), s. 255–273.

² K roli pašijového zaměření ikonografie postních pláten pro kázání a katechezi aj. srov. i na tomto žitavském případě: Suntrup, Rudolf, *Fastentücher als Zeugnisse spätmittelalterlicher Passionsfrömmigkeit*: Gurk – Zittau – Telgte, in: *Die Zittauer Fastentücher*, Zittau/Görlitz 2009 (ZG 38), s. 32–41, zde s. 34–37; Krause, Katharina, *Material, Farbe, Bildprogramm der Fastentücher. Verhüllung in Kirchenräumen des Hoch- und Spätmittelalters*, in: Barbara Welzel/Thomas Lentjes/Heike Schlie (eds.), *Das »Goldene Wunder« in der Dortmunder Petrikerche. Bildgebrauch und Bildproduktion im Mittelalter*, Bielefeld 2004 (Dortmunder Mittelalter-Forschungen 2), s. 161–181, zde s. 173.

³ K tzv. poučným obrazům srov. především: Slenczka, Ruth, *Lehrhafte Bildtafeln in spätmittelalterlichen Kirchen*, Köln/Weimar/Wien 1998 (Pictura et poesis 10), hlavně s. 176–202, jež se ovšem nezabývala přímo postními plátny; na druhou stranu zařadil postní plátna – včetně toho Velkého žitavského – do tohoto ikonografického kontextu: Bünz, Enno, »Die Kirche im Dorf lassen ...«. Formen der Kommunikation im spätmittelalterlichen Niederkirchenwesen, in: Werner Rösener (ed.), *Kommunikation in der ländlichen Gesellschaft vom Mittelalter bis zur Moderne*, Göttingen 2000 (Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für Geschichte 156), s. 77–167, zde. 127–130.

⁴ K rituálnímu ukládání Krista do sv. Hrobu: Tripps, Johannes, *Das handelnde Bildwerk in der Gotik. Forschungen zu den Bedeutungsschichten und der Funktion des Kirchengebäudes und seiner Ausstattung in der Hoch- und Spätgotik*, Berlin 1998, s. 121–141; žitavský Boží hrob je doložen např. v předreformačních útech záduší zdejšího farního kostela (zde Velikonoce r. 1516): *Do[mi]no [com]me[n]datori d[e] sepultu[r]a [Crist]i 12 g.* (Panu komturovi za hrob Kristův 12 grošů) Christian-Weise-Bibliothek Zittau (dále CWB Zittau), Mscr. A 267, s. 15: dále: *<d[e] petic[i]o[n]e ad candelas s. Sepulcri> 11 soll 9 g [141 Gr.]* (ze sbírky na svíčky sv. hrobu), tamtéž, s. 24.

kostelů, silně ovlivněných požadavky tridentského koncilu i často rozsáhlými barokními úpravami.⁵ V Žitavě se tak i po reformaci používaly předreformační ornáty, paramenty, předreformační liturgické knihy, a stále byla vykonávána řada předreformačních bohoslužeb nejen v kostelích (denní – z významné části i nadále latinská – liturgie hodinek, denní sloužení evangelických „mšič“, zachovávané účty k eucharistii, Panně Marii aj.), ale např. i na hřbitovech (zachování a dokonce i nová výstavba kostnic/karnerů apod.). Změny v kultu/liturgii či zbožné praxi nebyly v důsledku reformace oproti předreformačnímu stavu ani zdaleka tak rozsáhlé, jak by si dnešní člověk zřejmě představoval, a žitavské Velké postní plátno tak do tohoto liturgicky pestrého obrázku poreformačního církevního života v Žitavě skvěle zapadá, ačkoli je poreformační účty žitavského farního kostela do roku 1600 zmiňují jen dvakrát: roku 1553 při opravách jeho navíjecího mechanismu⁶ a roku 1563, kdy bylo během rozsáhlé přestavby farního kostela přeneseno do kostela žitavských františkánů.⁷ Důvodem jeho ponechání byla vedle jeho biblického – především pašijového – zaměření, uznávaného i evangelíky, zcela jistě i jeho „konfesní“ hodnota, jež spolu s četnými předreformačními oltáři a jinou kostelní výzdobou i liturgií každému jasně a viditelně demonstrovala luteránské vyznání žitavské městské obce.⁸

Tuto kontinuitu zbožné praxe ohledně pašijové zbožnosti mezi středověkem a evangelickým raným novověkem snad nejlépe znázorňuje tzv. Malé žitavské postní plátno z roku 1573 (4,3 x 3,5 m), jedinečný a v Evropě i jediný příklad protestanty fundovaného postního plátna, které se vyvíšovalo ve farním kostele v Žitavě do roku 1684.⁹ Toto plátno představuje jen jednu scénu – Kristovo ukřižování s Janem Evangelistou, Pannou Marií a Máří Magdalenou včetně tzv. zbraní Kristových (*arma Christi*), nástrojů a symbolů Kristova umučení. Bylo zhotoveno podle mědirytu valonského mistra Lamberta Lombarda z Lutychu (1505–1566) z roku 1563.¹⁰ V Německu, Rakousku a Švýcarsku se dodnes dochovalo jen sedm (až na Žitavu bez výjimky katolických) postních pláten typu *arma Christi*.¹¹ Ačkoli účty žitavského farního kostela do roku 1600 nezmiňují Malé postní plátno ani jednou (což by mohlo znamenat, že šlo o soukromou nadaci neznámého fundátora, a nikoli nadaci žitavské městské

rady či jí podřízeného farního záduší), je přesto třeba vidět jeho fundaci v souvislosti s pořízením nového hlavního oltáře pro žitavský farní kostel sv. Jana. První velký poreformační oltář v Horní Lužici zřejmě již od roku 1564/65 zhotovoval žitavský řezbář Jakob Felsch a v letech 1570/71 jej nákladně vymaloval mistr Adam z Mladé Boleslavi.¹² Zda však tento mistr Adam byl i autorem maleb na téměř současně pořízeném Malém postním plátně, nelze vzhledem ke zkáze hlavního oltáře roku 1757 ani potvrdit, ani vyvrátit.

KNIHY

SORBISCHES KULTURULEXIKON

Eds. Franz Schön, Dietrich Scholze, Susanne Hose, Maria Mirtschin, Anja Pohontsch. Bautzen: Domowina-Verlag, 2014, 579 s. ISBN 978-3-7420-2229-5.

V minulém roce se mezi knihami vydanými v Sasku objevil skvost, ne však beletristický, ale kniha, která potěší všechny přátele Lužice a také ty, co se zabývají sorabistikou nebo budou studovat život Lužických Srbů v budoucnu. Lužičtí Srbové mohou být pyšní, že se mohou pochlubit slovníkem, který svým rozsahem a vybavením dosud v lužickosrbské literatuře nemá obdoby. Je určen především pro čtenáře německé, ale poučením bude určitě i pro české přátele Lužice.

Sorbisches Kulturlexikon byl vydán v němčině, čímž se stal přístupným především pro německé obyvatele, ale také pro ostatní čtenáře, kteří neznají žádný slovanský jazyk. Němčina umožní ozřejmit skutečnost, že v Německu žijí lidé, jejichž jazyk je jiný než němčina a jejichž kultura má své specifické atributy, ale zvláště to, že Lužičtí Srbové nejsou přistěhovalci, ale že na území Německa žijí půldruhého tisíce let. Ozřejmí také to, že Lužičtí Srbové a Němci na území Lužice žijí ve vzájemné pospolitosti a jejich kultura mísí znaky jedné i druhé, i když určité specifické jednotlivosti zůstávají u původních obyvatel Lužice stále dominujícími. Mezi obyvateli Německa, stejně i v České republice mnoho lidí neví, že existuje na východě Německa území Lužice, kde žijí občané se slovanskými kořeny, jejichž historie je podobná i osudům českého národa. Stejně tak není známo, že Lužice byla

⁵ K luteránským adaptacím předreformačního umění v poreformační Žitavě srov. články autora: Hrachovec, Petr, Slavnostní vysvěcení interiéru kostela Panny Marie v Žitavě 8. září 1619. Příspěvek k poznání raně novověkého luteránského sakrálního prostoru, in: *Fontes Nissae/Prameny Nisy* 11 (2010), s. 11–46; Týž, *Maria honoranda, non adoranda*. Studie k poznání role obrazů a umělecké výzdoby v luteránském kostele éry konfessionalizace, in: Kateřina Horníčková/Michal Šroněk (eds.), *In puncto religionis. Konfesní dimenze předbělohorské kultury* Čech a Moravy, Praha 2013, s. 233–251.

⁶ *I eysn durch die mauer, 1 loch <durch die mauer> zum hummertuch (!) zumachen* 3 g [14. 3. 1553] (za jedno železo skrze zeď, vytvoření jednoho otvoru ve zdi k postnímu plátnu), CWB Zittau, Mscr. A 269, fol. 3v; v tomto případě se jedná o vůbec nejstarší dosud známou zmínku o žitavském Velkém postním plátně v písemných pramenech; srov. k tomu již: Hrachovec, Petr, Die Zittauer Pfarrkirchenfabrik während der Reformation, in: Ulrike Siewert (ed.), *Die Stadtpfarrkirchen Sachsens im Mittelalter und in der Frühen Neuzeit*, Dresden 2013 (Bausteine aus dem Institut für Sächsische Geschichte und Volkskunde 27), s. 209–242, zde s. 234.

⁷ *It[em] Hans Lebe gegeb[e]n 2 g mithwoch noch Palmaru[m]f* [7. 4. 1563], *hat helffen]* 16 brette 10 elige auffß gewelß ziehen, *daß hungertuch unnd ein heusel ynß kloster helfen trage[n]. It[em] vor drei strenge 9 d gegeb[e]n ead[em] die* [7. 4. 1563], *dormit daß hungertuch ym kloster ist auffgehange[n] wordenn*. (Janu Lebemů dány ve středu po Květné neděli dva groše [protože] pomohl dát na klenbu 16 prken v délce deseti loktů a nést postní plátno a schránku do kláštera. Dále za tři provazy 9 denárů téhož dne, aby bylo postní plátno v klášteře zavěšeno.) CWB Zittau, Mscr. A 270, fol. 134r.

⁸ Raně novověcí luteráni kladli na pašijovou zbožnost stejně velký důraz jako jejich katoličtí předkové končícího středověku, k tomuto tzv. normativnímu centrování (*normative Zentrierung*) pozdně středověké a raně novověké zbožnosti na Kristovo utrpení a vůbec ke kontinuitám v teologii a zbožné praxi mezi středověkem a raným (evangelickým) novověkem srov. především práce Berndta Hamma, obsažené ve výboru jeho článků: Hamm, Berndt, *Religiosität im späten Mittelalter*. Spannungspole, Neuaufbrüche, Normierungen, Reinhold Friedrich/Wolfgang Simon (eds.), Tübingen 2011 (Spätmittelalter, Humanismus, Reformation 54).

⁹ K němu: Das Kleine Zittauer Fastentuch, Görlitz/Zittau 2006 (ZG 32); Dudeck, Volker, Das Kleine Zittauer Fastentuch von 1573, in: Lars-Arne Dannenberg/Matthias Herrmann/Arnold Klaffenböck (eds.), *Böhmen – Oberlausitz – Tschechien. Aspekte einer Nachbarschaft, Görlitz/Zittau 2006* (Neues Lausitzisches Magazin – Beiheft 4), s. 109–118.

¹⁰ Raně novověcí luteráni se často inspirovali sakrálním (katolickým) uměním jižního Nizozemí, srov. příslušné příklady ze skandinávských zemí ve sborníku Andrew Spicer (ed.), *Lutheran Churches in Early Modern Europe*, Farnham/Burlington 2012.

¹¹ Ikonografické téma *arma Christi* bylo jinak v luteránských kostelích konfesionální doby velmi oblíbené: Dürr, Renate, *Politische Kultur in der Frühen Neuzeit*. Kirchenräume in Hildesheimer Stadt- und Landgemeinden 1550–1750, Heidelberg 2006 (Quellen und Forschungen zur Reformationsgeschichte 77), s. 85n.

¹² *Meister Adam, dem maler; ist vom althar zumalen postweis allenthalben geben worde[n]* 351 *ßc* [21.060 Gr.] (Mistru Adamovi, malíři, bylo za vymalování oltáře dáno poštou 351 kop grošů), CWB Zittau, Mscr. B 299b, fol. 109v (r. 1570); *Meister Adam, dem maler; ist vom hohen althar zumalen und auszufassen postweis allenthalben geben (!) worden* 212 *ßc* [12.720 Gr.] (Mistru Adamovi, malíři, bylo za vymalování a úpravu hlavního oltáře dáno poštou 212 kop), tamtéž, fol. 117r (r. 1571); k jeho původu srov. údaje v žitavské matrice křtů: č. 120: *Meister Adam, dem moler; ein kindt Paulus, war vom Jungen Bonzel, patten herr George Andres und Marcus Moller und frau Anna Valten Kulin am tage Petri und Pauli* [29. 6. 1570] (Mistru Adamovi, malíři, syn Pavel, který byl z Mladé Boleslavi, kmotry byli George Andres, Marcus Moller a manželka Anna Valten Kulin na den sv. Petra a Pavla), *Evangelisch-lutherisches Pfarramt Zittau, Zittauer Taufbuch 1565–1576*, (nesign.; nepag).

až do roku 1635 součástí území České koruny a posléze až do roku 1918 jako dědičné léno součástí rakousko-uherské říše.

Málo je také známa skutečnost, že i po roce 1635 Lužičtí Srbové a Češi žili ve vzájemném intenzivním kontaktu a je tomu tak podnes. Lexikon na to na mnoha místech upozorňuje, obzvláště v pojednáních, která se týkají sakrálních témat. V řadě hesel lze najít stopy vlivu Čechů na vývoj kultury Lužických Srbů. Tato fakta o vzájemném kontaktu v kulturách obou národů jsou významnou částí lexikonu. Zodpovědná práce autorů tak v tomto smyslu vytvořila obraz, mající význam i pro dobrý rozvoj vztahů do budoucnosti. V rámci kulturní politiky lze zvýraznění vzájemné pospolitosti považovat za počin nejdůležitější.

Dalším momentem, zahrnutým do jednotlivých hesel, je poukázání na stav sorabistiky v Německu. Podporu sorabistiky vedle německých institucí sledují autoři především mezi sorabisty v České a Polské republice, kde je také o vědeckou sorabistiku největší zájem. Lexikon ji zobrazuje i v historickém kontextu, tam lze právě vidět největší zájem u Čechů. Často však budou českého čtenáře zajímat historická fakta o vývoji sorabistiky, z nichž lze také vytvářet obraz vývoje lužické kultury.

Kulturní život Lužických Srbů je v lexikonu vylíčen spíše jako historická skutečnost než současnost. Zajímavé by mohly být aktivity studentů na internetu aj., což slovník nezachycuje. Pro laického čtenáře bude překvapením, že nenajde heslo, které by se týkalo obecného vývoje Lužice a života Lužických Srbů v evropském kontextu. Historie Lužice je sice podrobněji popsána v kapitole o NDR (heslo *Deutsche Demokratische Republik*), ale myšlenku situace národnostních menšin a etnik bez vlastního státu v Evropě nezachycuje. Všechny předcházející historické etapy zde samostatnou kapitolu nemají. Obvyčejný čtenář bude složitě hledat a pít se po historii v komplexu, což by bývalo mohlo zahrnout heslo *Geschichte* (Dějiny). Pozorný čtenář sice najde zmínky v souvisejících heslech, přesto z hlediska uživatele a z hlediska komplexnosti díla lze téma postrádat.

Historický vývoj Lužice byl a je stále ovlivňován soužitím s německým národem, proto je někdy obtížné správně hodnotit rozdíly mezi oběma populacemi. Společná historie Čechů, Lužických Srbů a Němců ve více než půldruhatisíciletém soužití však nezměnila osobité projevy lužického lidu. Kultura Lužice je stále významnou složkou kultury evropské a současně srovnatelná s kulturou jiných slovanských národů. Pochvalme autory za celou řadu hesel, v nichž tyto specifické projevy lužické kultury popsali nejen z pohledu minulosti, ale i za neobvykle se vyvíjejících podmínek v současnosti.

Na rozdíl od českých badatelů obzvláště v poslední době se lužičtí autoři nevyhýbají popsat detailně nejen lidovou kulturu, ale i kulturu sakrální. V tomto pojetí lze najít celou řadu společných projevů pro kulturu lužickou i českou. Mezi dvěma sty třiceti hesly jsou mnohá, která se zabývají zvyky, přičemž obsah nerozlišuje, zda jde o kulturu světskou nebo duchovní, není tudíž odděleně chápána lidovost kultury nebo její uměle vytvářené kulturní rituály, což bývá obvyklé v sakrální kultuře. Obě části kultury jsou pojímány rovnocenně, někdy převažuje část lidová, jindy duchovní. Zvyklosti mohou být zajímavé z hlediska podnikatelských zájmů pro české firmy, působící v cestovním ruchu. Na druhé straně existence živých zvyků může být pro německé instituce součástí jejich nabídky. Ze strany německých podnikatelů to však příliš v praxi vidět není. Specifik Lužice je nespočet, k politování je však, že nejsou nijak více využity ani v souvislosti s nabídkou jiných aktivit Lužice, jako jsou například jezera.

Při pečlivějším studiu lexikonu lze také nabýt dojmu, že je určen spíše pro německou veřejnost, proto se může zdát, že v některých heslech je lužickosrbšská kultura nadhodnocena. Kupříkladu pojetí autora hesl *Brüdergemeinde* (Sbor Českých bratří, Česko-bratrská obec) je odlišné od řady jiných pramenů, navíc opomíjí podíl český. Jinde je méně významný jev zvýrazněn samostatně, přičemž mohl být zařazen jinde jako součást hesla – např. *Maibauwerfen* (Kácení májí), podobně u hesla *Volksmusikanten*

(Lidová muzikanti) a *Volksmusik* (Lidová hudba). V hesle *Küche* (Kuchyně) byla opomenuta významná součást kuchyně, společná ingredience, používaná v německé i lužické kuchyni – hořčice.

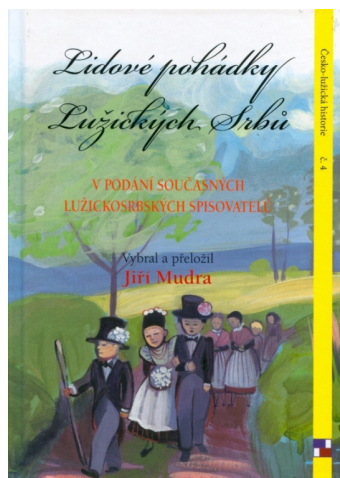
Kulturní lexikon vznikl zodpovědnou prací velkého kolektivu a jeho význam je s určitou nadsázkou více než evropský. Národnostní otázka byla a je stále otázkou řízení států na celém světě. Důležité může být jeho rozšíření obzvláště v České republice, kde je celá řada institucí, které svým konáním nejen v kultuře, ale i v dalších odvětvích života společnosti zasahují do Lužice a mezi Lužické Srby.

Užitečnost slovníku podtrhuje jeho profesionální bibliografická vybavenost odborně zpracovanými doplňky, jako jsou nákresy, mapy, fotografie, včetně seznamu příloh. Lexikon obsahuje vedle uvedených příloh seznam autorů, kromě vědců, badatelů a novinářů jsou zahrnuti i církevní hodnostáři, kteří v Lužici mají stále významné postavení, obzvláště pro kulturní život. To, že se lexikon nevyhýbá některým sférám společnosti, může být poučné pro české vědce a publicisty, i vzhledem k možným kontaktům. Seznam hesel poslouží k orientaci v celém lexikonu. Samotná hesla pak obsahují důležitý bibliografický odkaz na literaturu a prameny nejdůležitější pro dané téma i z hlediska dalších badatelských aktivit. Tento způsob je přístupnější pro lepší orientaci v literatuře než celkové abecední seznamy, jež bývají u odborné literatury běžné. Dílo doplňují dva další významné rejstříky, především rejstřík personálií obsažených v jednotlivých heslech, druhý rejstřík odkazuje čtenáře na místopis.

Sorbisches Kulturlexikon vydali Franc Šěn a Dietrich Scholze-Šolta za spolupráce Susanne Hozyny, Marji Měrcinowé a Anji Pohončowé v nakladatelství Domowina. Autorsky se na díle podílelo třiaosmdesát autorů a další pracovníci Lužickosrbšského ústavu v Budyšině zapojení do projektu. Slovník vyšel na jaře v roce 2014 a má 579 stran.

Milan Turek

LIDOVÉ POHÁDKY LUŽICKÝCH SRBŮ (v podání současných lužickosrbšských spisovatelů). Vybral a přeložil Jiří Mudra. Editor knihy a autor úvodní studie Jaroslav Otčenášek. Praha: Společnost přátel Lužice, 2014, 182 s. ISBN 978-80-905626-1-5.

V dnešním českém prostředí je běžně známá patrně jen jediná pohádková postava, která vzešla z lužickosrbšského lidového prostředí – čarodějův učeň Krabat. Jeho příběhy byly u nás vícekrát zpracovány a publikovány v různých médiích (několik knižních zpracování, resp. překladů z lužické srbštiny a němčiny, vynikající animovaný film, nedávno i baletní provedení v samém pražském Národním divadle). Ve skutečnosti si ale ani v tomto případě mnoho Čechů vůbec neuvědomuje, že jde o příběh, který se zrodil nedaleko za českými hranicemi, mezi členy svérázné západoslovanské menšiny, jež je v Německu autochtonní – dnes již nepočtení Lužičtí Srbové přetrvávají i se svým jazykem (vlastně dvěma spisovnými jazyky, horno- a dolnolužickou srbštinou) a velmi zajímavou kulturou na území dnešního Saska a Braniborska ještě z dob pozdního stěhování národů, tj. z doby před příchodem německých dobyvatelů a osadníků. Předložený soubor lužickosrbšských pohádek, který Společnost přátel Lužice na sklonku loňského roku vydala, může být užitečným příspěvkem k většímu rozšíření či oživení slabého českého povědomí o své-

rázné lidové kultuře této národnostní a jazykové minority.¹

Jádrem publikace je dvaadvacet lidových pohádek Lužických Srbů, které do „literárnější“ podoby zpracovalo několik lužickosrbšských spisovatelů. Výběr těchto pohádek (jež jejich lužickosrbšští upravovatelé vydali v Německu v rámci různých pohádkových knih) a jejich překlad z hornolužické srbštiny provedl Jiří Mudra (1921–2009), nedávno zesnulý významný pražský sora-bista, publicista, dlouholetý gymnazijní učitel češtiny a výrazná osobnost pražské Společnosti přátel Lužice. V Mudrově souboru jsou zařazeny tyto pohádky (v závorce vždy uvádím jméno lužickosrbšského spisovatele, který danou pohádku upravil): *Hrnek među* (Kito Lorenc), *Vlk a liška na svatbě* (Kito Lorenc), *Jak vlk lovil ryby* (Kito Lorenc), *Vlkův šťastný den* (Jurij Krawža), *Válka lišky s vlkem* (Kito Lorenc), *Tři prsteny* (Benedikt Dyrlich), *Krásné děvče* (Jurij Koch), *Skleněná lipka* (Pawoł Völkel), *Hezká a ošklivá dcerka* (Beno Budar), *Zlaté jablko* (Kito Lorenc), *Tři krásavice* (Jan Wornar), *Zlatý stateček* (Měrcin Nowak-Njechorňski), *Petr ze smolného zámku* (Jurij Krawža), *Medvědův syn* (Jurij Krawža), *Chlupáč Kosmodej* (Hařža Bjeňšowa), *Hadí král* (Angela Stachowa), *Jak pan Hybšik k rozumu přišel* (Angela Stachowa), *O dvanácti bratřech* (Jurij Koch), *Čarodějný koníček* (Měrcin Nowak-Njechorňski), *Modrý pásek* (Pawoł Völkel), *Nebojácny Jan* (Křesčan Krawc) a *O silném čeledínovi* (Pawoł Nedo). Mnohé z pohádek budou pro českého čtenáře přímo nezvyklé, dějově i tematicky zcela neotřelé, přes „uhlazení“, které v nich provedli jejich lužickosrbšští přepracovatelé, nesou opravdu lidový charakter i jistou zvláštní syrovost, jakou známe např. z klasických folklorních sbírek Afanasjevově (ruské pohádky) nebo bratří Grimmů (pohádky německé).

Všechny texty (přetlumočení pohádek do češtiny) byly k dispozici jako komplet v „autorském strojopise“ z ruky Jiřího Mudry, který v devadesátých letech dvacátého století plánoval jejich vydání v podobě knížky. To se mu však pro různé překážky nepodařilo realizovat (především nedošlo k naplánovanému českému a slovenskému vydání v bratislavském nakladatelství *Mladé letá*, pro něž Mudra své tlumočení primárně vypracoval). Stav překladových textů, jak se zachovaly v pozůstalosti a jak je převzali editoři (nejprve iniciátor vydání Petr Kaleta, posléze Jaroslav Otčenášek, který provedl většinu ediční práce), byl tedy velmi slušný – byly v „pokročilém stádiu“, tj. představovaly v zásadě fázi před poslední revizí pro předání nakladatelství do tisku. Samozřejmě vedle rutinního přepsání na počítači pro sazbu vyžadovaly texty ještě určitou (redakční a jazykovou) editorskou úpravu, také proto, že v původním strojopise přece jen bylo několik jednotlivých míst, která byla někdy i formulačně nejasná (strojopis jsem měl před časem v ruce a na taková místa jsem narazil), zjevně z důvodů Mudrova přehlédnutí.

Editor knížky etnolog Jaroslav Otčenášek připravil k Mudrově sbírce pohádek také doprovodné texty. Důležitá je především Otčenášková úvodní dvojstudie *Slovesný folklor Lužických Srbů*. První její oddíl (s. 7–15) přehledově (a co do obsahu i formy přijatelně i pro zcela laické čtenáře) podává hlavní specifika lidové kultury Lužických Srbů, nezapomíná na český podíl v dějinách snah o podchycení lužickosrbšského folkloru a stručně představuje osobnost překladatele Jiřího Mudry. Cenný je pak zejména druhý oddíl (*Systematizace pohádek podle taxonomie ATU*, s. 16–20), kde autor v pedagogicky zkrátilé zkratce čtenáři vysvětluje podstatné zásady obvyklého moderního třídění lidových pohádek (hlavním kritériem je řazení podle syžetových typů) a aplikuje je na předkládaný soubor textů lužickosrbšských (konstatuje blízkost pohádkám německým, českým a polským; ukazuje, že v daném souboru jsou obsaženy pouze pohádky zvířecí

a kouzelné; jednotlivé texty dále podrobně rozřazuje a odhaluje prameny jejich obsahů). Pro mnohé čtenáře jistě bude novým a překvapivým zjištěním mj. skutečnost čilého putování jednotlivých syžetů a pohádkových motivů rozlehlými prostorami Evropy a Asie i mnohasetletými drahami času. Na sám konec knížky Otčenášek zařadil seznam použité a odkazované literatury (*Literatura*, s. 181–182), jenž může být mj. dobrým východiskem pro zájemce, který by se chtěl k dílčím tématům lužickosrbšského folkloru dovědět více.

Editorovi by se dalo vytknout několik drobností. V úvodní stati měl být podle mého mínění podrobněji vyložen ediční postup, přinejmenším bylo vhodné jasněji sdělit, že edice byla připravena z Mudrova strojopisného kompletu patrně bez pokusu zohlednit skutečnost, že překladatel některé jednotlivé pohádky na konci devadesátých let a po roce 2000 sám mírně upravil a publikoval časopisecky v Česko-lužickém věstníku.² Do úvodní stati se také vloudilo několik chybiček a je škoda, že se to týká i některých výrazů lužickosrbšských (*ptaškowja swajzba* místo *ptaškowja swajzba*).

Vydání knihy je bez pochyb dobrou příležitostí pro české publikum, které se může obohatit o nahlédnutí do podivuhodného světa pohádek Lužických Srbů, a to nahlédnutí víceúhelné. Čtenář z řad dětí a mladší mládeže se jistě ponoří spíše do samých barvitých, napínavých i vtipných příběhů, doprovobených příjemnými ilustracemi malířky Zuzany Štancelové. Dospělý či dospívající pak jistě využije také možnosti poučit se z pramene diskursu teoretického, tj. z Otčenáškových doprovodných textů – jak o životě maličkého lužickosrbšského etnika vůbec, tak především o zajímavých konkrétních aspektech jeho folklorní tvorby.

Josef Bartoň

SVĚDECTVÍ

Dolnosrbsko-český internetový slovník

Rozhodl jsem se sestavit tento slovník vzhledem k tomu, že do současnosti nebyl publikován žádný mně přístupný slovník dolnosrbsko-český. Slovník je zpracován na základě překladu slovníku Deutsch-niedersorbisches Schulwörterbuch (Hannusch, Pohontsch, Starosta, ISBN 978-3-7420-2135-9, 2012; s pomocí internetového slovníku <http://www.dolnoserbški.de/ndw/>). Při překladu jsem postupoval tak, že jsem postupně prošel každé heslo ve výše uvedeném slovníku a v rámci hesla jsem prostudoval všechny uvedené vzorové věty. Pokud jsem našel nějaké nové slovíčko, dohledal jsem je přes internetový slovník a přes německo-český slovník, a výsledek jsem zapsal do textového souboru. Po projití celého slovníku jsem následně celý textový soubor nahrál do databáze MySQL. K tomu jsem vytvořil jednoduché webové rozhraní a výsledek je možné využívat na stránkách <http://slovník.vancl.eu/indexDLS2.php>. Na stránky jsem umístil i učební zdroje, které jsou volně přístupné z internetu, a odkaz na aktualizovanou výslovnost. Slovník je poměrně obsáhlý – obsahuje přibližně 15 000 unikátních dolnosrbských hesel a podobný počet českých hesel. Celý slovník je „klikací“, neboli na nalezené výsledky je možno kliknout a dále hledat. Slovník je určen především pro české uživatele, a z toho důvodu jsem do něj zapracoval i množství gramatických jevů:

1) U nepravidelných podstatných jmen se při zadání hesla objeví i tabulka skloňování (příklad: góle, šele, mě). U podstatných jmen, u kterých není možné jednoznačně určit rod (jedná se především o ženská podstatná jména končící na souhlásku, mimo zakončení –sć), jsem jej pak důsledně uváděl do závorek

¹ Vedle různých zpracování Krabatových příběhů se u nás v minulých desetiletích sporadicky objevovaly i některé další pohádky z lužickosrbšského prostředí – někdy v samostatné knižce jako *Pohádky a písňe Lužických Srbů* (Jiří Horák, 1959) či *Smolný Petr – lužickosrbšské pohádky* (Pawoł Nedo, poprvé 1965), někdy v rámci širší sbírky *Zvonící lipka – pohádky Západních Slovanů* (Pawoł Nedo, poprvé 1972).

² Editor přitom o této skutečnosti ví, protože u daných pohádek upozorňuje na příslušné časopisecké vydání i se stránkovými odkazy.

(příklad: węc (f), kolega (m)).

- 2) U nepravidelně stupňovaných přídavných jmen a příslovcí se objeví příslušné stupňování (příklad: derje, zły). Písmenem I jsou označena přídavná jména neskloňná (příklad: spokojom (I)).
- 3) Všechna zájmena mají uvedeno skloňování – je nutno jen zadat 1. pád č. j. mužského rodu v srbsčině (příklad: co, mój). Skloňování je uvedeno též pro první čtyři číslovky (nutno napsat srbsky slovem – příklad: dwa)
- 4) Po zadání jakékoliv číslice do vyhledávání se objeví tabulka čísel a odvozených výrazů.
- 5) Všechna nepravidelná slovesa mají uvedeno časování (příklad: měš, hyś). Slovesa mají označenu dokonavost. Nedokonavá slovesa mají označení –ip a dokonavá mají označení –p.
- 6) Na počáteční stránce jsou uvedeny vzory pro skloňování podstatných jmen (muž. vzor – dub, žen. tvrdý vzor – lipa, žen. měkký vzor – broń, stř. vzor – wokno), přídavných jmen (vzor dobry) a časování sloves (owaś-časování – mólowaś, i-časování – topiś, a-časování – daś, ś-časování – brojś).
- 7) Pokud se při vyhledávání objeví příliš mnoho výsledků, je možné zúžit výběr (příklad: hyś => hyś\$).
- 8) Ve slovníku je možné hledat slova obsahující ó tak, že slovo zadáme buď podle současného pravopisu (tzn. s ó) nebo podle staršího pravopisu do roku 2007 (místo ó se všude psalo pouze o). Písmeno ó se čte na rozdíl od hornolužické srbsčiny většinou jako [e]. Tam kde se současné o čte také jako [e], je to důsledně vyznačeno (příklad: pomoc [pomec]).

Je nutné si uvědomit, že celý slovník je sestaven laickým překladem přes němčinu. Mohou se v něm tedy vyskytovat chyby jak lexikální, tak i překlepy. Pro kontrolu překlepů se dá s výhodou využít skutečnosti, že každé slovo se ve slovníku vyskytuje průměrně třikrát. Místo psaní ł a Ł se dá použít ekvivalent ĩ nebo ĩ (pro snadné použití s českou klávesnicí; s numerickou klávesnicí se ł píše kódem Alt+136 a Ł jako Alt+157, případně ĩ jako pravé Alt+k a Ł jako pravé Alt+l). Vyhledávání se děje porovnáním vyhledávaného slova a začátku všech slov v databázi (příklad: vyhledávám wjacor, ale zobrazí se wjacor, wjacorny, wjacornicka). Vyhledávané slovo je pro přehlednost zvýrazněno. Z hlediska slovní zásoby jsem se snažil do slovníku zaznamenat i tyto okruhy: místní názvy (Krkonose, Olomouc, Baltické moře atd.), názvy rostlin (kopretina, kopřiva atd.), názvy zvířat (vlk, mrož, skřivan atd.), pohádkové bytosti (polednice, skřítek, Popelka atd.), chemické prvky (uhlík, vápník atd.) a množství dalších tematických skupin. Budu velmi rád, když mi dáte vědět případné chyby ve slovníku nebo chybějící slova na email david.krmarik@gmail.com.

David Krčmařík

ZÁPISNÍK

Připomínáme členům SPL, že dne **28. března 2015 se v Lužickém semináři bude konat zasedání valné hromady SPL**. Na pro-

gramu je volba nového předsednictva a schvalování nových stanov SPL.

Dále si Vás dovoluujeme pozvat na akce v Lužickém semináři:

- 7. března – **Čeští kazatelé a pietismus v Lužici** (přednášet bude Lubina Malinkowa)
- Březen–květen – **kurz hornolužické srbsčiny** (lektorka Borbora Zyndzic)
- Duben – velikonoční **výlet** do Lužice
- 25. dubna – **Prázdninové pobyty lužickosrbských dětí v Jabkenicích** (přednášet bude Ladislav Futtera)
- 13. května – Noc literatury – představení **Vodník** (I. Hustetowa; divadelní skupina Nepřijatelní)
- 15. květen – literární večer – **čtení Jurije Łuščanského** v rámci veletrhu Svět knihy

Během celého jara je v Lužickém semináři k vidění **výstava obrazů Zuzany Štancelové** s motivy lužickosrbských pohádek. V Krajské knihovně Liberec můžete v průběhu března zhlédnout výstavu fotografií **Brennweite – Vyhorelá země** věnovanou následkům těžby v Dolní Lužici.

Kurz hornolužické srbsčiny se bude konat jednou týdně ve středu od 18 hod, celkem v 10 lekcích (od 11. 3. do 13. 5.). Vyučovat bude lektorka z Horní Lužice Borbora Zyndzic. Cena je 700 Kč za celý kurz. Závazné přihlášky na kurz zasílejte poštou na adresu SPL (U Lužického semináři 13, 118 00 Praha 1 – Malá Strana) nebo elektronicky na luzice@luzice.cz.

Vážení a milí čtenáři,

ač velmi neradi, musíme oznámit, že se letos změnilы podmínky přidělování grantů Ministerstva kultury ČR, kteréžto prostředky jsou pro vydávání ČLV klíčové. Za změněných podmínek se nám bohužel nepodařilo tuto podporu získat, a bez ní **ČLV nemůže dále vycházet v tiskové podobě**. Redakční rada ČLV a předsednictvo SPL podnikají všechny kroky k tomu, aby získaly prostředky na další vydávání ČLV z jiných zdrojů (hledáme další grantové možnosti apod.). Nicméně situace je vážná, proto prosíme o pomoc i Vás. Pomůže účelově vázaný sponzorský dar, shánění sponzorů mimo řady členů SPL, uvítáme i rady a nápady, upozornění na další grantové možnosti apod.

V současné chvíli stačí finanční rezerva na vydání dvou tištěných čísel (únorového a březnového). Pokud se podaří získat nějaké další prostředky, budeme se snažit udržet ČLV alespoň v elektronické podobě. Časopis vychází pod různými názvy již od roku 1920, s přestávkami v letech 1939–1946, 1950–1958 a 1977–1991, a stojíme o to, aby vycházel i v budoucnu.

Pevně věříme, že se nám s Vaší pomocí podaří další existenci ČLV udržet.

Redakční rada ČLV

Česko-lužický věstník vydává Společnost přátel Lužice, U Lužického semináře 90/13, 118 00 Praha 1-Malá Strana, www.luzice.cz, tel. 234 813 146, ročně v osmi číslech a dvou dvojčíslech nákladem 300 výtisků. Cena 20 Kč.

Redakční rada: vedoucí redaktorka Lucie Janovská Kolarovičová, Řetězová 8, 110 00 Praha 1, lucie_kolarovicova@centrum.cz; zástupkyně vedoucí redaktorky: Eliška Papcunová, luzice@luzice.cz; členové: Zuzana Bláhová, Radek Čermák, Jan Zdichynec.

Roční předplatné: ČR 200 Kč, zahraničí 20 € (hotově 15 €) bankovním převodem na účet Fio banka, a. s., 2900678633/2010.

Objednávky a stížnosti na nezasílání: Klára Matějčíková, Habartická 1a, 190 00 Praha 9, polackova.klara@seznam.cz, tel. 607 588 684.

Rada se ne vždy ztotožňuje s názory a slohem pisatelů. Za pravdivost odpovídá autor.

MK ČR E 6880. ISSN 1212-0790.